

УДК 159.942-053.6

Л. В. СТЕПАНЕНКО

м. Слов'янськ

Lora_Step74@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ НЕГАТИВНИХ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ У ПІДЛІТКІВ З РІЗНИМИ ТИПАМИ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ

У статті представлено експериментальний аналіз емоційних станів підлітків (тривожність, агресивність, фрустрація, депресія, нейротизм та емоційний дискомфорт). З'ясовано, що вони носять негативний відтінок, але найбільш характерні для підліткового віку. Особлива увага приділена аналізу даних емоційних станів у підлітків з різними типами копінг-поведінки. Наприкінці статті формулюються висновки щодо необхідності розробки корекційної програми емоційної гармонізації дитини, що повинна враховувати типи копінг-поведінки при прояві емоційних станів особистості в пубертатний період.

Ключові слова: психічні стани, емоційні стани, негативні емоційні стани, емоційний дискомфорт, копінг-поведінка.

Емоційні стани особливо загострюються у підлітковому віці, а під час набуття життєвого досвіду відбувається їх закріплення у поведінці, і згодом вони перетворюються у відповідні риси особистості. Тому особливо гостро постає питання дослідження та з'ясування негативних психічних станів підлітків, зокрема їх емоційних станів, що призводять до виникнення гострих особистісних проблем.

Проблема вивчення емоційних станів різнобічно представлена в українських та зарубіжних дослідженнях (М. Й. Боришевський, Б. О. Вяткін, В. О. Ганзен, Л. Г. Дика, Е. П. Льїн, Л. В. Куліков, М. Д. Левітов, С. Д. Максименко, В. О. Моляко, М. П. Наєнко, Т. А. Немчин, О. О. Прохоров, І. І. Чеснокова та ін.). Заслужує на увагу вивчення емоційних станів та їх регуляція в процесі онтогенетичного становлення особистості, запропонована у наукових працях низки авторів (К. Ізард, Т. С. Кириленко, Е. Л. Носенко, Г. М. Прихожан, О. О. Прохоров, В. А. Семиченко, Ю. Е. Сосновікова, З. Фрейд, К. Хорні, О. Я. Чебикін та ін.).

Потрібний комплексний аналіз проблеми, що передбачає вивчення різноманітних деструктивних проявів особистості, які впливають на її становлення. Серед них важливе місце займають негативні психічні стани, які виступають дестабілізуючим чинником у формуванні особистості та негативно впливають на її здатність контролювати і регулювати свою поведінку.

У психології поняття «стани» пов'язують із суперечливістю психічного відображення – його сталістю і змінністю. Психічні явища реалізуються через стани, у яких виявляється ставлення особистості як суб'єкта взаємодій. Визначальним для психічного стану є ставлення особистості, це суттєвий момент її формування. Через ставлення до дійсності та до себе як суб'єкта діяльності реалізується певний вияв психічного світу особистості. Психічний стан виступає глибинним моментом психічного, відображенням ставлення особистості до власних психічних явищ [5].

В. А. Семиченко, розглядаючи проблему психічних станів особистості, підкреслює, що термін «стан» у психології розуміється як два близьких за змістом, але різних за характером явища: – як фіксоване свідомістю людини в певний період часу інтегральне відчуття благополуччя чи неблагополуччя, загального комфорту або дискомфорту; – як ступінь благополуччя чи неблагополуччя, які переживає людина, який визначається зовнішніми спостережниками за певними ознаками [4].

Важливо підкреслити, що опис психічного стану не може бути повним без вказівки на його емоційні характеристики. На думку Л. В. Кулікова, емоції і стани нерозривно пов'язані, їхня інтегративна функція забезпечує реагування людини як цілості на поточну ситуацію, на всі дії, спрямовані на неї [1]. До складових психічного стану включені емоційні

характеристики, вони тісно взаємозв'язані й виразно виявляються в різних видах діяльності й у властивостях особистості. Емоційні стани – це ті, у яких емоція визначає всю структуру стану, всі його параметри. Це пов'язано з тим, що певна емоція може переживатися суб'єктом на тлі інших, які визначають характеристики стану.

Емоційні стани супроводжують практично будь-яку діяльність особистості, оскільки відображають відношення між мотивами й можливістю успішної реалізації діяльності суб'єкта; стани можуть виступати і як форма саморегуляції психіки, і як механізм інтеграції особистості, як динаміка психічних процесів, і актуальних особливостей як окремих сфер особистості, так і в цілому. Тобто, будь-який стан одночасно виступає і переживанням, і діяльністю, що має деякий зовнішній вираз.

Для того, щоб ефективно контролювати прояви цих емоційних станів в особистості підлітка, а також із метою їх профілактики та психокорекції, необхідно визначити психологічні проблеми, що призводять до порушення емоційних станів, особливо в підлітковому віці. Визначення причин прояву емоційних станів підлітків є одним із важких завдань, зокрема, у наслідок різноманітності проявів особистості у цьому віці. В основу вивчення проблематики дослідження покладений принцип єдності свідомості та діяльності, який передбачає встановлення взаємозв'язку між станами і копінг-поведінкою особистості.

Психологічна значимість копінгу полягає в тому, щоб ефективніше адаптувати людини до вимог ситуації, дозволяючи їй оволодіти нею, послабити чи пом'якшити її вимоги, уникнути або звикнути до них і, таким чином, погасити стресову дію ситуації. Головне завдання копінга – забезпечення і підтримка благополуччя людини, фізичного і психічного здоров'я та задоволеності нею соціальними стосунками [2].

Копінг спрямований на усунення ситуації психологічної загрози, тобто підтримання балансу між вимогами середовища і ресурсами, що задовольняють цим умовам. Являє собою індивідуальний спосіб взаємодії з ситуацією у відповідності з її власною логікою, значимістю в житті людини та її психологічними можливостями. Копінг є змінною, яка залежить від

трьох чинників – особистості суб'єкта, реальної ситуації та умов соціальної підтримки.

Копінг-поведінка розглядається як найважливіша форма адаптаційних процесів і реагування особистості на стресові ситуації. Незважаючи на відмінності між конкретними видами їх функції однакові: вони полягають у забезпеченні стійкості і незмінності уявлень особистості про себе. Знання про механізми функціонування копінг-поведінки ефективно використовується в рамках психологічного консультування, психокорекційної та психотерапевтичної роботи.

Метою статті є виявлення й інтерпретація особливостей прояву емоційних станів у підлітків з різними типами допінг-поведінки.

Для розв'язання поставленої мети дослідження нами було розроблено програму емпіричного дослідження емоційних станів підлітків з різними типами допінг-поведінки. У дослідженні взяли участь 77 школярів віком від 13 до 14 років із загальноосвітніх шкіл № 11, № 16 м. Слов'янська Донецької області.

Для виявлення особливостей перебігу емоційних станів підлітків з різними типами копінг-поведінки, нами був використаний комплекс психологічних методик: методика діагностики стану агресії підлітків А. Басса та А. Дарки; опитувальник фрустрації з пакету авторських діагностичних методик А. І. Захарова; методика діагностики тривожності Ч. Д. Спілбергера в адаптації Ю. Л. Ханіна; методика оцінки рівня депресивних станів за В. Зунге (модифікація Т. Н. Балашової). Дані про рівень емоційної стійкості та емоційної нестійкості (рівень нейротизму) були отримані за допомогою підліткового варіанту тесту-опитувальника ЕРІ Г. Айзенка адаптованого А. Г. Шмельовим. Також застосовувалася шкала емоційного дискомфорту методики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса та Р. Даймонда в адаптації Т. В. Снегірьової. Адаптований варіант методики «Копінг-поведінка у стресових ситуаціях» С. Норман в адаптації Т. А. Крюкової.

Серед найбільш виражених особливостей прояву негативних емоційних станів підлітків ми отримали показники емоційного дискомфорту (41%) та нейротизму (39%).

Для аналізу шкали емоційного дискомфорту застосовувалася методика соціально-

психологічної адаптації К. Роджерса та Р. Даймонда в адаптації Т. В. Снегіррової. Емоційний дискомфорт окреслюється як порушення емоційної рівноваги, найбільше визначає характеристики домінуючого негативного емоційного стану, водночас, характеризується неприємними суб'єктивними переживаннями. Емоційний дискомфорт складає підґрунтя для особливостей прояву негативних емоційних станів особистості.

У результаті кількісної обробки отриманих результатів були визначені рівні прояву емоційного дискомфорту. Низький рівень емоційного дискомфорту отримали 12% підлітків. Цих підлітків можна схарактеризувати як емоційно благополучних, врівноважених, спокійних, таких, що легко виражають свої емоції. У них завжди рівний настрій, вони переживають здебільшого позитивні емоційні стани, відчувають узгодженість, цілісність внутрішнього світу, що обумовлено успішністю в тих чи інших сферах активності, вмінням і готовністю реалізовувати свої плани, наявністю ресурсів і умов для досягнення своїх цілей.

Середній рівень виявлено у 73% підлітків. Такий рівень емоційного дискомфорту характеризується частковими проявами негативних переживань, невпевненості, слабкості, частковим перебуванням у поганому настрої, втому. Але підліток не фіксується на негативних переживаннях, докладання значних зусиль дозволяє відновити емоційну рівновагу. Отже, переживання підлітків мають виражений негативний відтінок, але вони можуть переходити в позитивні емоції. Такі зміни модальності емоційних переживань свідчать про наявність особистісних протиріч, що виникають через різноманітність потреб особистості, її неоднозначне ставлення до себе і до навколишньої дійсності.

Високий показник за шкалою емоційного дискомфорту отримали 15% підлітків. У таких досліджуваних відсутнє почуття задоволення життям, вони відчувають емоційне напруження, тривожність, скутість, невпевненість, неврівноваженість. Ці підлітки мають постійно знижений настрій, інколи у них виникає стан апатії, вони емоційно загострюються на своїх невдачах, не можуть прислухатися до себе і своїх почуттів. Різні життєві

ситуації сприймаються драматично і тим більше трагічно, у цілому, у таких підлітків негативні переживання призводять до зниження загального функціонування особистості.

Для характеристики прояву стійкості – нестійкості емоційних станів ми використали тест-опитувальник ЕРІ Г. Айзенка (підлітковий варіант), адаптований А. Г. Шмельовим. Результати аналізу даних, показали, що високий рівень прояву емоційної нестійкості та середній рівень емоційної стійкості належать до показників норми. Середній рівень нейротизму отримали 30% досліджуваних підлітків та 34% підлітків отримали за шкалою емоційної нестійкості високий рівень. При таких рівнях емоційної стійкості – нестійкості досліджувані проявляють емоційну стабільність, характеризуються стійкістю емоційних проявів, відсутністю напруженості, неспокою, схильності до різкої зміни настрою.

Низький рівень нейротизму отримали 23% підлітків. Такі показники емоційної стійкості свідчать про невміння особистості адекватно реагувати на емоціогенну ситуацію. Підлітки з низьким рівнем нейротизму частіше за інших фіксують увагу на своїх невдачах та образах.

Ті досліджувані, що отримали дуже високий рівень нейротизму (12%) характеризуються неадекватністю емоційних реакцій, емоційною нестійкістю, емоційною збудливістю, що може спричиняти різні прояви агресивності, високу імпульсивність у поведінці. Різкі перепади настрою, емоційна нестабільність має вираження у схильності сприймати все близько до серця, у неспокою, підозрливості, нерішучості, хвилюванні, сором'язливості, незадоволенні собою, замкненості. При дуже високих показниках емоційної нестійкості, особливо при несприятливих стресових умовах, може розвиватися невроз. Емоційна нестійкість вказує на нестабільність та схильність до часткої зміни дисгармонійних емоційних станів.

Отже, особливості прояву негативних емоційних станів підлітків визначаються емоційною нестабільністю – нейротизмом. Аналіз отриманих емпіричних даних показав, якщо у досліджуваних переважають показники нейротизму, їх емоційні стани характеризуються емоційною нестабільністю. Ця особ-

ливість є характерною для більшості досліджуваних підліткового віку та може бути пов'язана з наявністю таких емоційних станів як тривожність, фрустрація, агресивність.

Аналіз особливостей прояву негативних емоційних станів, їх загальної характеристики, дозволив нам зробити наступні висновки. Емоційний дискомфорт у підлітковому віці проявляється на високому (15%), середньому (73%) та низькому (12%) рівнях. Оптимальним для сприятливого емоційного розвитку підлітка є низький та середній рівні емоційного дискомфорту. Особливості прояву емоційної стійкості та емоційної нестійкості показали, що більшість підлітків мають високий (34%) та дуже високий (12%) рівні емоційної нестійкості. Отже, високий рівень емоційного дискомфорту та дуже високий рівень нейротизму характеризують особливості прояву негативних емоційних станів підлітків.

Найбільшу кількість виборів серед показників емоційних станів отримано за показником стану фрустрації (32%). Досліджувані, що мають низький рівень фрустрації (18%) не відчують неспокою за незначними причинами, впевнені у собі, вільно проявляють свої емоції, поведуться адекватно відповідно до ситуації, позитивно оцінюють як себе, так й інших людей, стримають прояви негативних емоцій, таких як образи, незадоволення. Середній рівень (62%) характерний для тих підлітків, у яких помірно виражений стан фрустрації. Такі досліджувані чутливі до своїх невдач, але здатні стримувати свої негативні емоційні прояви і співвідносити їх зі своїми реальними можливостями.

Аналіз отриманих даних, показав, що високий рівень прояву фрустрації є характерним для 20% підлітків. Цей рівень властивий досліджуваним, які не контролюють свої негативні емоції, не вміють бути самими собою, відчують сум без явної причини, переживають постійні невдачі, незадоволення собою та своїми стосунками з оточуючими. Все це в сукупності призводить до виникнення агресивності, почуття провини, образи, невпевненості, тривожності та взагалі до ізоляції від інших.

Серед показників негативних емоційних станів отриманий показник за станом агресивності складає 32% виборів. У результаті кі-

лькісної обробки отриманих результатів були визначені рівні прояву агресивності. Проаналізуємо шкали образи, підозрливості та загальний індекс ворожості, які розширюють можливості вивчення стану агресивності у підлітковому віці, а відтак є інформативними для вирішення поставленого завдання дослідження.

Більшість виборів отримано за високим рівнем шкали «образи» – 18% підлітків. Саме тому значна частина досліджуваних відчувають засмучення зі свого приводу, незадоволеність собою та своїм життям, оточуючими, невміння оцінити адекватно свою унікальність та індивідуальність, що виявляється у заздрощах, ненависті до оточуючих, обумовленої почуттям гніву на весь світ за реальні чи уявні страждання.

Шкала «образи» доповнюється шкалою «підозрливості», високий рівень за цією шкалою мають 14% підлітків. Дані показники відображають недовіру до оточуючих, засновану на переконанні, що останні можуть завдати шкоди. Шкали «образи» та «підозрливості» складають «індекс ворожості» та характеризують стан агресивності особистості.

Отже, показник, отриманий за шкалою «індекс агресивності», підкреслює, що значна частина підлітків здатні відчувати та реалізувати стан агресії щодо інших. Такі емоційні агресивні вибухи можуть розглядатися як захисна реакція людини на зовнішні подразники [3]. У свою чергу «індекс ворожості» вказує на високу ймовірність проявів агресивної поведінки як реакції, що розвиває негативні переживання та негативні оцінки людей. Такі прояви можуть бути спрямовані на інших опосередковано, у вигляді пліток, злобних жартів, вони можуть і не мати чіткої спрямованості, коли агресивні почуття переносяться на інших у вигляді роздратування, злості, грубих жартів.

Серед показників негативних емоційних станів отриманий показник за станом тривожності складає 22% виборів. Стан тривожності може не мати конкретної причини для свого виникнення або виникає як можливе переживання невдачі в умовах невизначеності. Тривожність супроводжується переживанням невизначеності, коли небезпеці піддаються цінності людини, уявлення про себе,

загроза щодо власної самооцінки в різноманітних ситуаціях життєдіяльності. У цілому стан тривожності виявляється як суб'єктивне неблагополуччя особистості, супроводжується неспокоєм, хвилюванням, невпевненістю, відчуттям внутрішньої напруженості, емоційним дискомфортом тощо.

У результаті кількісної обробки отриманих результатів за методикою Ч. Д. Спілбергера були визначені рівні прояву тривожності особистості підлітка. Низький рівень тривожності отримали 15% підлітків. Такі досліджувані відчувають душевний спокій, достатньо врівноважені, внутрішньо задоволені собою, впевнені у собі.

Середній рівень тривожності отримали 68% підлітків. Це говорить про те, що досліджувані відчувають неспокій, але можуть контролювати свої негативні переживання, адекватно оцінювати ситуацію, регулювати свою поведінку. Високий рівень тривожності мають 18% підлітків, що характеризується суб'єктивними переживаннями напруженості, занепокоєнням, незадоволеністю, емоційною нестійкістю, збудливістю, підвищеною стомлюваністю, невпевненістю в собі.

Стан тривожності може бути спричинений реальним неблагополуччям школяра в найбільш значних галузях діяльності та спілкування, наслідком визначених особистісних конфліктів, неадекватністю самооцінки, непевністю в собі. Можна вважати, що високий рівень ситуативної тривожності підлітків оцінюється як емоційний стан відповідно до ситуації подолання дійсних чи уявних перешкод.

Серед показників негативних емоційних станів отриманий показник за станом депресії складає 17% виборів. Аналіз результатів стану депресії за методикою депресивних станів В. Зунге (модифікація Т. Н. Балашової) показав, що тільки у 5% підлітків виявлено ситуативний рівень депресії. Цей рівень характеризується зниженням настрою, пригніченням, різкими змінами настрою та поведінки – від сильного емоційного збудження до апатії, що супроводжується усвідомленням особистісної неповноцінності, песимізмом. Іноді стан зниженого настрою виникає без певної причини та може бути пов'язаний з низькою самооцінкою, невпевненістю у собі, тривожністю, перебільшенням можливих неприємнос-

тей, невмінням спілкуватися з оточуючими, а також і підвищеним рівнем ворожості.

Отже, особливості прояву емоційних станів фрустрації, агресивності, тривожності, депресії, емоційного дискомфорту, емоційної нестійкості мають негативний відтінок, але вони найбільш характерні для підліткового віку. У всіх негативних емоційних станах присутні відчуття невизначеності, монотонності, безвихідності, неможливості знаходження виходу із складної ситуації. Усе це супроводжується емоційною нестабільністю, болісними, важкими негативними емоційними переживаннями. Підліток відчуває незадоволеність у цілому життєдіяльності, вважаючи її безрезультативною.

У результаті кількісної обробки отриманих результатів за методикою «Копінг-поведінка у стресових ситуаціях» С. Норман були визначені типи домінуючих копінг-стресових поведінкових стратегій: копінг на вирішення проблеми, копінг на уникнення рішення, копінг на емоції.

Аналіз результатів показників копінг-поведінки показав, що у підлітків виявлено тільки середній рівень поведінкових стратегій. Зовсім відсутній низький рівень і невізначена поведінкова стратегія – копінг на емоції.

Середній рівень показника «копінг на вирішення проблеми» отримали 62% підлітків. Це говорить про те, що досліджувані, потрапляючи у важку ситуацію, прагнуть згадати як вони діяли раніше в подібних ситуаціях, не панікують, зосереджуються на проблемі і думають як її вирішити. Підлітки докладають багато додаткових зусиль, щоб аналізувати проблему, перш, ніж її вирішувати.

Середній рівень показника «копінг на уникнення рішення» отримали 28% підлітків. Такі досліджувані не мають бажання вирішувати ситуацію, не знають що робити, очікують поради від інших, віддаляються від ситуації.

У результаті дослідження нами було здійснено аналіз значущого показника «копінг на вирішення проблеми» з метою виділення найбільш значущих з точки зору його взаємозв'язку з емоційними станами підлітків. Для цього був використаний метод багатомірного статистичного аналізу – кореляційний аналіз.

Аналіз кореляційних зв'язків між негативними емоційними станами підлітків показав, що усі емоційні стани мають між собою прямі кореляційні взаємозв'язки на різних рівнях значущості.

Результати кореляційного аналізу показали, що існує значимий зворотній кореляційний зв'язок між показником «копінг на вирішення проблеми» і показником рівня тривожності ($r \leq -0,36$). Це дозволяє зробити висновок про те, що з підвищенням рівня прояву копінг-стресових поведінкових стратегій знижується рівень тривожності, у свою чергу, низький рівень тривожності сприяє виникненню копінг-стресових поведінкових стратегій.

Виявлений значущий прямий зв'язок між показником «копінг на вирішення проблеми» та рівнем агресивності ($r \leq 0,66$). Це можна пояснити тим, що такі досліджувані, якщо потрапляють у складні ситуації чи ситуації фрустрації, будуть проявляти агресивність не тільки до оточуючих, а і до себе. Але в таких випадках, агресія може виступати як одна з форм захисної реакції і найбільш конструктивною.

Спостерігається прямий кореляційний зв'язок показника «копінг на вирішення проблеми» з показником фрустрації ($r \leq 0,32$). Це дозволяє зробити висновок про те, що агресія завжди є наслідком фрустрації, а фрустрація завжди спричиняє агресію.

Аналіз кореляційних зв'язків між негативними емоційними станами та показниками поведінкових стратегій підлітків дозволив встановити наступне. Більшість негативних емоційних станів мають між собою прямі кореляційні взаємозв'язки на різних рівнях значущості. Особливості прояву негативних емоційних станів у підлітковому віці мають

багатоякісні характеристики, що потребують змістовного уточнення, розширення аналізу їх виникнення та доводять необхідність у своєчасному проведенні засобів психокорекції. Важливим є надання допомоги особистості у формуванні в неї повноцінних стратегій подолання у важких життєвих ситуаціях на основі усвідомлення структури механізмів власної психологічного захисту і навчання цим стратегіям. Традиційно в науці система заходів, як комплекс впливів на особистість, спрямованих на виправлення недоліків психіки або поведінки людини за допомогою спеціальних засобів психологічної дії є психологічна корекція. Найбільш об'ємним та змістовним з усіх видів психокорекційних робіт є психотренінг, який поєднує в собі всі способи корегування особистості і спрямований на виправлення недоліків поведінки. Своєрідність тренінгу має полягати у тому, що він повинен бути спрямований на створення індивідуальних та групових впливів на особистість, схильну до переживання негативних емоційних станів з метою забезпечення її психосоціальної гармонізації.

Список використаних джерел

1. Психические состояния / сост. и общая ред. Л. В. Куликова. — СПб. : Питер, 2000. — 512 с.
2. Романова Е. С. Механизмы психологической защиты. Генезис. Функционирования. Диагностика / Е. С. Романова. — Мытищи : Талант, 1990. — 144 с.
3. Румянцева Т. Г. Понятие агрессивности в современной зарубежной психологии / Т. Г. Румянцева // Вопросы психологии. — № 1. — 1991. — С. 81—87.
4. Семиченко В. А. Психические состояния: Модульный курс (лекции, практические занятия, задания для самостоятельной работы) для преподавателей и студентов / В. А. Семиченко. — К. : Магістр-S, 1998. — 207 с.
5. Сосновицкая Ю. Е. К вопросу об определении понятия и принципах классификации психических состояний человека / Ю. Е. Сосновицкая // Вопросы психологии. — 1968. — № 6. — С. 112—116.

L. STEPANENKO
Slovyansk

PECULIARITIES OF MANIFESTATION OF NEGATIVE EMOTIONAL STATES OF ADOLESCENTS WITH DIFFERENT TYPES OF COPING CONDUCT

The paper presents the experimental analysis of adolescents' emotional states (anxiety, aggression, frustration, depression, neuroticism and emotional discomfort). It is shown that they carry a negative connotation, but they are the most characteristic of adolescence. Particular attention is paid to the data analysis of the emotional states of adolescents with different types of coping behavior. At the end of the article there are the conclusions concerning the necessity to develop the correctional program of emotional harmonization of a child, this program should take into account the types of coping behavior as factors of manifestation of emotional states of an individual in puberty.

Key words: mental states, emotional states, negative emotional states, emotional discomfort, coping behavior.

Л. В. СТЕПАНЕНКО

г. Славянск

ОСОБЕННОСТИ ПРОЯВЛЕНИЯ НЕГАТИВНЫХ ЭМОЦИОНАЛЬНЫХ СОСТОЯНИЙ У ПОДРОСТКОВ С РАЗЛИЧНЫМИ ТИПАМИ КОПИНГ-ПОВЕДЕНИЯ

В статье представлен экспериментальный анализ эмоциональных состояний подростков (тревожность, агрессивность, фрустрация, депрессия, нейротизм и эмоциональный дискомфорт). Выяснено, что они носят негативный оттенок, но наиболее характерны для подросткового возраста. Особое внимание уделено анализу данных эмоциональных состояний у подростков с различными типами копинг-поведения. В конце статьи формулируются выводы о необходимости разработки коррекционной программы эмоциональной гармонизации ребенка, которая должна учитывать типы копинг-поведения при проявлении эмоциональных состояний личности в пубертатный период.

Ключевые слова: психические состояния, эмоциональные состояния, негативные эмоциональные состояния, эмоциональный дискомфорт, копинг-поведение.

Стаття надійшла до редколегії 20.10.2015

УДК 159.953.5:371.13]-057.875:378.4

Т. Б. ТАРАСОВА

м. Суми

B170680@yandex.ru

**ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ
НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ
ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Метою статті є теоретичне обґрунтування та аналіз результатів експериментального дослідження, предмет якого склали психологічні особливості навчально-професійної діяльності студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» в процесі виконання дипломної роботи. Аналізуються дані опитувань і тестових методик, які виявляють особливості навчальної мотивації та взаємодії з викладачем – керівником дипломної роботи. Формулюються висновки про завдання подальшого експериментального дослідження та розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності дипломних досліджень у ВНЗ.

Ключові слова: навчально-професійна діяльність, зовнішні мотиви навчальної діяльності, внутрішні мотиви навчальної діяльності, дипломне дослідження, взаємодія з викладачем, студенти-магістранти.

Для реформування системи вищої освіти в сучасній Україні є актуальним пошук оптимальної відповідності між сформованими традиціями в українській школі і новими віяннями, пов'язаними зі вступом у світовий освітній простір. Одним із шляхів забезпечення такої відповідності, на наш погляд, є організація навчально-виховного процесу у вищій школі на основі ідеї спільної діяльності студентів і викладачів. У такому випадку навчально-професійна діяльність, яка є для студентів провідною, набуває особливих психологічних якостей. Вивчення цих якостей і виявлення умов їх оптимального формування ста-

новить актуальну проблему сучасної психології вищої школи.

У багатьох дослідженнях і публікаціях впевнено стверджується що найважливішими психологічними характеристиками будь-якої діяльності, її складовими виступають мета, мотиви і дії (орієнтувальні, виконавські, контролюючі, оцінювальні) [1; 9]. Що ж вони являють собою в умовах навчально-професійної діяльності юнацтва взагалі? По-перше, істотно змінюється усвідомлення мети навчання: знання починають сприйматися як необхідна умова майбутнього самостійного життя і, зокрема, у професійній діяльності.